

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

אין לעיין בעלון זה בשבת והתפילה

פְּרִשְׁתַּת חֶקֶת

ה' תמוז תש"פ

הפטרה: ויפתח הגלעד

יציאת השבת ר"ת 21:18

ברכת הלכנה החל מיום ראשון בלילה
גיליון 578

יציאת השבת:

20:36

ירושלים: 20:31

כניסת השבת:

19:22

ירושלים: 19:13

חֶקֶת הַתּוֹרָה

הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

מצוות פרה אדומה נקראת חוקה, כלומר, מצווה בלא טעם. בתורה ישנן מצוות הגיוניות שיש בהם טעם, ונוח לנו לקיים אותם, וכאן התורה מביאה לנו מצווה שהיא חוק, ולמרות שאין לנו טעם והבנה בקיומה אעפ"כ אנחנו מקיימים אותה - ואת כל המצוות שיש בהם חוק - בשמחה ככל מצוות התורה. כך אנחנו מגלים דעתנו על כל שאר מצוות התורה שאנחנו לא מקיימים אותן בגלל המְצָנָה אלא בשביל המְצָנָה. וכבר אמרה המשנה שכל אהבה התלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה, וממילא כל דבר שיש לו טעם, כל עוד שהטעם קיים דבקים בו, אבל דבר שאינו תלוי בטעם לא מתבטל לעולם; כך במצוות, כל עוד אנחנו מקיימים את המצוה בגלל הטעם שבה, זה עדיין לא מגלה את הדבקות האמיתית במְצָנָה אותה.

זהו החידוש שרצתה התורה לחדש במצוות פרה אדומה, שגם אם יש מצוות שהן בגדר חוק ואין בהן שום טעם, הן לעולם לא בטלות, וזהו עומק הפשט בפסוק: "זה הדבר אשר צוה ה' 'לאמר', 'ללמדנו שלא להסתכל על המְצָנָה אלא על המְצָנָה, והרי אנחנו מאמינים שהקב"ה ברא את העולם כולו והוא התאים את אותו עולם לשורשה של כל מצוה ומצוה, ונקיים אותן בגלל אמונתנו בו.

מתוך קיום החוקה אנו זוכים לגלות מה יחסנו לגבי כל התורה כולה, ולכן כתוב: "זאת חוקת התורה", ללמדנו שהמניע לקיום כל המצוות הוא כמו המניע לקיום המצוות שהן בגדר "חוקה", ולמרות שאנחנו רוצים ואוהבים לקיים את כל המצוות יחד עם הבנת טעמיהן ודקדוקיהן וההשפעה הטובה והחיובית שיש להן עלינו, אעפ"כ במצוות פרה אדומה אנחנו מגלים דעתנו שהיסוד והשורש לקיום המצוות כולן, הוא בגלל אהבתנו את הבורא המצווה את כל המצוות.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנוקמים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שורץ. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריה מספר חשבון: 123459

בארה של מרים – באר האמונה

בפרשה מופיע כי מרים מתה לפני הכניסה לארץ ישראל ובסמוך מסופר כי לא היה מים לעדה. מסמיכות זו למדו חז"ל שהמים שהיו לעם ישראל במשך ארבעים שנה היו בזכות מרים הנביאה אחות משה רבנו.

ידוע כי באר המים אשר ליוותה את אבותינו ארבעים שנה במדבר היתה בזכות מרים, ולכן זכתה לשם בארה של מרים. מניין אנו יודעים זאת? ומתי הופיעה באר זו לראשונה? בזכות מה? ומדוע דווקא מרים זכתה לבאר? המקור הראשון ממנו אנו למדים זאת מופיע בפרשת חוקת (במדבר כ, א-ב): "ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמות שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן". על סמיכות העניינים אומר רש"י: "ולא היה מים לעדה - מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים".

ורבנו בחיי פירש שם: "ולא היה מים לעדה - כשמתה מרים נסתלק הבאר כי היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממושה, שנאמר (שמות ב'): 'ותתצב אחותו מרחוק'. ומה שנסתלק עתה במיתתה ראייה שבזכותה היה עמהם, ומכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר".

לכאורה, על תחילתה של באר המים לא מסופר דבר. ואולם כאשר נעיין בפרשת בשלח נוכל למצוא רמז לדבר:

"ותיקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות: ותען להם מרים שירו לה' כי גאו גאה סוס ורוכבו רמה בים: ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: וילוונו העם על משה לאמור מה נשתה: ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' א-להיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצוותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך".

בספר התורה לא כתובים ניקוד וטעמים, אלו ניתנו ע"י חכמי המסורה וגם הם פירשו לתורה הכתובה. פעמים שבאותיות התורה ישנם רמזים מופלאים, וכך ניתן להסביר גם בענייננו. אותיות מרה ומרים חוזרות ונשנות בפרשת בשלח מספר פעמים. יש בהם את שם מרים הנביאה ויש בהם את המרירות של עם ישראל ויש בהם את מקום קבלת ההלכות, מרירות עם ישראל הכריחה את החלת המרות של ה' על עם ישראל, כל אלו קשורים זה בזה.

עם ישראל יוצא ממצרים. האם הם אינם לוקחים עמהם מים? והרי לחם מצות לקחו בכליהם ולא סמכו על הנס? אלא ודאי שלקחו עימם מים אך אלו תמו. וכן מפורש במכילתא: "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים. מים שנטלו ישראל בין הגזרים (של ים סוף) שלמו (נגמרו) מהן באותה שעה. מה תלמוד לומר ולא מצאו מים? שאף בכליהם לא מצאו מים". דוקא מרים שהמתינה למשה באמונתה, כאשר היה בתיבה במי היאור וזכה כי המים שישתו עם ישראל במשך ארבעים שנה במדבר יהיו בזכותה.

בארה של מרים לאורך הדורות

במשנה באבות מובא כי בארה של מרים נבראה עוד מששת ימי בראשית, כאמור: "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמון, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות". (אבות פרק ה, משנה ו).

ופירש רבי עובדיה מברטנורא: "ופי הבאר - בארה של מרים שהייתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. ויש אומרים, שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (במדבר כ"א) עלי באר - ענו לה".

ובתלמוד (מסכת תענית ט, א):

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה ואהרן ומרים; ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר וענן ומן. באר - בזכות מרים, עמוד ענן - בזכות אהרן, מן - בזכות משה; מתה מרים - נסתלק הבאר, שנאמר "ותמת שם מרים", וכתוב בתריה "ולא היה מים לעדה", וחזרה בזכות שניהן.

הרב אליהו כי טוב מתאר את הבאר על פי חז"ל בספר התודעה: "והיאך הייתה הבאר עשויה? דומה לסלע; מלא כברה מפכפכת ועולה כמפי הפך הזה. עולה עמהם להרים ויורדת עמהם לגאיות. מקום שישיראל שורין - היא שורה כנגדם, במקום גבוה (בחצר אהל מועד), כנגד פתחו של אהל מועד. נשיאי ישראל באים וסובבים אותה במקלותיהם ואומרים עליה את השירה 'עלי באר ענו לה - עלי באר!' והמים מבעבעים ועולים כעמוד למעלה, וכל אחד ואחד (מן הנשיאים) מושך (את המים) במקלו, איש לשבטו ואיש למשפחתו. ואשה שהייתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל, הייתה הולכת בספינה; - והמים היו יוצאים חוץ למחנה ומקיפים פיסא (רצועת קרקע) גדולה, ומגדלים מיני דשאים ואילנות שאין להם סוף".

במדרש תנחומא על פרשת חוקת, מובא על סגולותיה של הבאר:

"מעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין, הלכה אשתו במוצ"ש לשאוב מים, ונתעכבה שעה אחת או שתי שעות. נעשה לה נס ונזדמן לה מי בארה של מרים ומילאה כדה מאותן המים. כיוון שבאת אצל בעלה כעס עליה - אמר לה: היכן היית? והיא מרוב כעסה נפל כדה משכמה ונשבר. ונפלו טיפין על בשרו. בכל מקום שנגע בו מאותן הטיפין נתרפא. ועל דבר זה אמרו חכמים לא עלתה בידו של רגון אלא רגונותו, לפיכך צריך אדם שינהג עם אשתו בנחת רוח".

ממדרש זה למד הרמ"א, (על השולחן ערוך אור חיים סימן רצט, סעיף י'), שנוהגים לשאוב מים במוצאי שבת כי בארה של מרים סובבת על כל הבארות ומי שיפגע בו וישתה ממנה יתרפא מכל תחלואיו.

רבי חיים ויטאל, תלמידו של האר"י הקדוש, תלה את כח זכרוננו וגם את האפשרות לקלוט דברים עמוקים בתורת רבו, בכך שרבו האר"י נתן לו לשתות ממי בארה של מרים. הוא אף מתאר את מקומה (בשער הגלגולים): "בלכתך דרך ים טבריה אל חמי טבריה, באמצע הדרך ממש, במקום שיש דקלים רבים בשפת הים ההוא, מכוון כנגד מגדל אחד אשר בראש ההר, שם הוא בארה של מרים":

מהלכות ההבדלה

א. מצוות עשה מן התורה לקדש את השבת בדברים בכניסתו וביציאתו: בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה. גם בתפילה וגם על הכוס.

ב. אסור לעשות שום מלאכה עד שיבדיל. ואם הבדיל בתפילה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפילה, אומר "המבדיל בין קודש לחול" בלא ברכה, ועושה מלאכה.

ג. המבדיל על היין או שומע מאחרים שמבדילים, הקב"ה קורא 'קדוש' ועושהו סגולה, כי זו דרך כבוד להיפרד מקדושת השבת, ועל כל משקה שאדם יבדיל במקום שהיין מצוי נכנס הוא בספק ברכה לבטלה, לכן יקפיד להבדיל על היין בלבד. אבל במקום שאין יין מצוי וכל בני העיר רגילים בשתיית משקה אחר "חמר מדינה", כגון שכר או בירה וכדומה, יכול להבדיל עליהם. ויש לזהר בכוס של הבדלה בכל מה שמעכב בכוס של ברכה.

ד. אומר ההבדלה מיושב, שמפני שמוציא אחרים ידי חובתם רצוי לעשות דרך קביעות, וכך נוהגים הספרדים. ויש אומרים להבדיל מעומד, מפני שהוא כעין ליווי לשבת ואין מלווים אלא מעומד, וכך נוהגים האשכנזים.

ה. אוהז היין ביד ימין, וההדס או כל מין בשמים אחר בשמאל. ומברך על היין, ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ואל יניח הכוס על השולחן ומברך על ההדס בורא עצי בשמים ומניחו, ומברך בורא מאורי האש על הנר ואח"כ מחזיר היין לימינו. ומצוה מן המובחר לברך על אבוקה שאורה רב, וטוב להדר שיהיה של שעווה. ויקרב הנר אליו כדי שיוכל להבחין בין מטבע מדינה זו למטבע של מדינה אחרת, ונוהגים להסתכל בכפות הידיים והציפורנים כדי לבחון אם יוכל ליהנות מאורו.

ו. וגומר ההבדלה עד המבדיל בין קודש לחול, ושותה שיעור רביעית. ובכוס של מצוה אינו יכול לצאת ידי חובה בפחות מכזית, ולכן חייב לשתות רביעית.

ז. ושופכים מן הכוס לאחר הבדלה ומכבים בו הנר ורוחצים בו עיניהם משום חיוב מצוה. והטעם שמכבים בו הנר הוא כדי שיהא נראה לכל שלא הודלק נר זה אלא למצוה לנר של הבדלה לברך עליו.

ח. שכח או הזיד ולא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל עד סוף שלישי, שכל שלשת הימים הראשונים של השבוע שייכים לשבת שעברה. ודוקא בורא פרי הגפן והמבדיל בין קודש לחול, אבל על נר ובשמים אין מקום לברך אלא במוצאי שבת בלבד.

ט. מעיקר הדין נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש. ולכן אשה שאין מי שיבדיל לה חייבת להבדיל בעצמה. וכן איש שכבר הבדיל יכול לחזור ולהבדיל להוציא אשה ידי חובתה.

י. הוסיפו חכמים עוד שתי ברכות: האחת על ריח טוב, מפני שהנפש כואבת בעת צאת השבת, שהנשמה היתירה של השבת מסתלקת, וכדי להשיב את רוחה מריחים ריח טוב. והשנייה על הנר, מפני שבמוצאי שבת נתן הקב"ה דעה באדם הראשון והקיש שתי אבנים זו בזו ויצאה האש, ולזכר זה תקנו חכמים לברך על הנר בכל מוצאי שבת.

[ע"פ קצור שולחן ערוך 'מקור חיים']

לעילוי נשמת אמו"ר רבי יצחק שושן זצ"ל - נלב"ע יב' תמוז תשע"ז

עלון זה מוקדש:

לרופאת: אברהם ולאח ציטרון. שרה בת שמחה. ציפורה ויהושע לוי. ישי הלוי. עור בן עישה. תקוה בת עזיהו. אלגרה בת גיאן. אסנת בת זלבה. מוא בת ענלה. אברהם בן רחל. רחמים בן סולמנה. הראל בן אביגיל. אילנה בת סליחה. ישי ורחל לוי. תנה בת זוהרה. מיטל מוריה אדרי. יוסף בר בן מיכל. יצחק דרעי די".
להחזרת נעדר: הגר"מ ושב"י ובהם: אורון שאול, הדר גולדן, גיא חבר, רון ארד, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד די".
לעילוי נשמת: הגר"ע יוסף זצוק"ל. הגר"מ אליהו זצוק"ל. רבי מסעוד מלול זצ"ל. רבי יצחק שושן זצ"ל. רבי יעקב שושן. יונה יונה. סופר מנחם. מקסים חיים דרעי. הרב אברהם צוקרמן. נדיר נחום. ישראל אברהם נתן. שלמה בן מרים. יצחק ועמריא אמיאם. אורי מועלם. אליהו מייסר. דוד גרסברג. עמוס דמרי. ריי שלמה. סכנמנוב משה יהודה. ישראל בן שושנה. נעים משה. ארז מורד. יצחק ושמונה אילון. נסים וסוליקה שושן. נדירה שמעון. מערה לוי. ליטל שבת. חנה יצחק. אסתר חוד. אסתר בת תורא. אליהו בן פריחה. תדירצה וגדון. אסתר ועבר נחום. דיאל אלמליח. יצחק ולאח אסתר. אליהו אדרי. עזיה עמוס. רות יעקב. חיה רחל לוי. יזה שרעבי. מרים יהודה. נעמה: בת מנחם. לאחא מדר. זוהרה בת דנה. עליה סן. שרה אילאל. מיטל ועקב. חסיה ששפטש. עישה דון. מריה ספן. כמיהה ריי. כמיהה ספן. אליס מובל. אילנה שחר ו"ל.
ולע"נ הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שנדר, שושנה רוזה, רפאל פריצי, וציעיליה צילה לבית מושפחת ציטרון די".

למעוניינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0537788483

אין לעיין בעלון זה בשעת התפילה